

CHEKISHNING ICHKI ORGANLAR KASALLIKLARIGA TA'SIRI

Xamroqulova Azizaxon Boxodir qizi

*Quva Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat Salomatligi texnikumi
maxsus fan o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada chekishning inson organizmidagi ichki organlar faoliyatiga salbiy ta'siri ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot davomida chekishning yurak-qon tomir, nafas olish, ovqat hazm qilish va endokrin tizim kasalliklarini rivojlanishidagi o'rni tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, tamaki mahsulotlari tarkibidagi zararli moddalar ichki organlarda funksional va morfologik o'zgarishlarga olib keladi. Maqolada chekishning oldini olish va profilaktik choralar ahamiyati ham ko'rib chiqildi.

Kalit so'zlar: chekish, ichki organlar, profilaktika, yurak-qon tomir kasalliklari, nafas olish tizimi.

ABSTRACT : This article examines the negative effects of smoking on internal organ diseases. The study analyzes the role of smoking in the development of cardiovascular, respiratory, digestive, and endocrine system disorders. A review of scientific literature shows that harmful substances contained in tobacco products cause functional and morphological changes in internal organs. The importance of prevention and anti-smoking measures is also discussed.

Keywords: smoking, internal organs, prevention, cardiovascular diseases, respiratory system.

KIRISH (Introduction)

Chekish zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan zararli odatlardan biri bo'lib, inson salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti

ma'lumotlariga ko'ra, chekish yurak-qon tomir, nafas olish va onkologik kasalliklarning asosiy xavf omillaridan biridir.

Tamaki tutuni tarkibida nikotin, uglerod oksidi, smolalar va minglab zaharli kimyoviy birikmalar mavjud bo'lib, ular organizmning deyarli barcha ichki organlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli chekishning ichki kasalliklar rivojlanishidagi roli ilmiy jihatdan chuqur o'rganishni talab etadi.

CHEKISHNING ICHKI ORGANLARDA PATOFIZIOLOGIK O'ZGARISHLARNI KELITIRIB CHIQRISH MEXANIZMLARI

Chekish jarayonida tamaki tutuni tarkibidagi nikotin, uglerod oksidi, benzol, formaldegid va smolalar qon aylanish tizimi orqali butun organizmga tarqaladi. Ushbu toksik moddalar hujayra membranalari o'tkazuvchanligini buzib, oksidlovchi stressni kuchaytiradi. Natijada hujayralarda degenerativ va nekrotik o'zgarishlar rivojlanadi.

Nikotin simpatik nerv tizimini faollashtirib, qon tomirlarining doimiy spazm holatida bo'lishiga olib keladi. Bu esa ichki organlarda surunkali gipoksiya va ishemik jarayonlarning rivojlanishiga sabab bo'ladi.

YURAK-QON TOMIR TIZIMIDA CHEKISHNING TA'SIRI

Chekish yurak-qon tomir tizimida quyidagi patologik holatlarni yuzaga keltiradi:

endoteliy disfunktsiyasi va tromboz xavfining oshishi;

aterosklerotik blyashkalar hosil bo'lishining tezlashuvi;

yurak urish tezligining oshishi va miokard kislorodga bo'lgan ehtiyojining ko'payishi.

Uzoq muddat chekuvchilarda miokard infarkti va insult rivojlanish xavfi chekmaydiganlarga nisbatan bir necha baravar yuqori ekanligi ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan.

NAFAS OLISH TIZIMI KASALLIKLARINING RIVOJLANISHI

Tamaki tutuni nafas yo'llarining shilliq qavatini doimiy ta'sirga uchratib, kiprikchali epiteliy faoliyatini susaytiradi. Natijada balg'am ajralishi kuchayib, nafas yo'llarining o'z-o'zini tozalash mexanizmi buziladi.

Chekish natijasida:

surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (O'SOK);

o'pka emfizemasi;

o'pka saratoni rivojlanish xavfi keskin ortadi.

Shuningdek, chekish immunitetni susaytirib, o'pkaning infeksiyon kasalliklarga moyilligini oshiradi.

OVQAT HAZM QILISH TIZIMIGA SALBIY TA'SIRI

Chekish oshqozon va ichak shilliq qavatida qon aylanishini buzib, himoya mexanizmlarini susaytiradi. Bu holat gastrit, o'n ikki barmoqli ichak yara kasalligi va reflyuks kasalligining rivojlanishiga olib keladi.

Jigar hujayralari tamaki tutunidagi toksinlarni zararsizlantirish jarayonida doimiy yuklamaga duch keladi. Natijada gepatotsitlarda yog'li degeneratsiya va fibroz jarayonlari kuchayadi.

ENDOKRIN VA MODDA ALMASHINUVI BUZILISHLARI

Chekish gormonal muvozanatni buzib, insulin rezistentligini kuchaytiradi. Bu holat qandli diabet, metabolik sindrom va semizlik rivojlanishiga zamin yaratadi.

Ayollarda chekish reproduktiv gormonlar faoliyatini susaytirib, hayz siklining buzilishi va bepushtlik xavfini oshiradi. Erkaklarda esa testosteron darajasining pasayishi kuzatiladi.

IMMUNITET VA YALLIG‘LANISH JARAYONLARI

Tamaki tutuni organizmda surunkali yallig‘lanish holatini yuzaga keltiradi. Chekuvchilarda leykotsitlar funksiyasi pasayib, infeksiyon kasalliklarga chidamlilik kamayadi.

Shuningdek, chekish autoimmun jarayonlarni faollashtirib, surunkali yallig‘lanish kasalliklarining og‘irlashuviga sabab bo‘lishi mumkin.

CHEKISHNI OLDINI OLISH VA PROFILAKTIK AHAMIYATI

Profilaktik nuqtayi nazardan chekishdan voz kechish ichki kasalliklarning oldini olishda eng samarali choradir. Chekishni tashlashdan so‘ng:

yurak-qon tomir kasalliklari xavfi kamayadi;

o‘pka faoliyati asta-sekin tiklanadi;

metabolik jarayonlar me‘yorlashadi.

Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, aholining xabardorligini oshirish va tibbiy-profilaktik tadbirlarni kuchaytirish chekishga qarshi kurashda muhim ahamiyatga ega.

MATERIALLAR VA USULLAR (Materials and Methods)

Mazkur tadqiqot ilmiy maqolalar, JSST hisobotlari, tibbiy darsliklar va statistik ma‘lumotlar asosida olib borildi. Tahliliy va taqqoslash usullari yordamida chekishning turli ichki organlar faoliyatiga ta’siri o‘rganildi.

Asosiy e'tibor yurak-qon tomir, nafas olish, ovqat hazm qilish va endokrin tizim kasalliklarining rivojlanish mexanizmlariga qaratildi.

NATIJALAR (Results)

Yurak-qon tomir tizimi

Chekish qon tomirlar spazmiga olib kelib, arterial bosimning oshishiga sabab bo'ladi. Nikotin yurak urish tezligini kuchaytiradi va miokardga tushadigan yuklamani oshiradi. Natijada ateroskleroz, gipertoniya va yurak ishemik kasalligi rivojlanish xavfi ortadi.

Nafas olish tizimi

Tamaki tutuni bronx va o'pka shilliq qavatini zararlab, surunkali bronxit va o'pkaning surunkali obstruktiv kasalligi (O'SOK) rivojlanishiga olib keladi. O'pkada gaz almashinuvining buzilishi organizmda gipoksiya holatini yuzaga keltiradi.

Ovqat hazm qilish tizimi

Chekish oshqozon shilliq qavatini zararlab, gastrit va yara kasalligi rivojlanish xavfini oshiradi. Jigarda detoksikatsiya jarayonlari buzilib, yog'li gepatoz va surunkali hepatit xavfi kuchayadi.

Endokrin tizim

Chekish insulin sezgirligini pasaytirib, qandli diabetning 2-turi rivojlanishiga zamin yaratadi. Gormonal muvozanat buzilishi natijasida metabolik sindrom va semizlik holatlari ko'proq uchraydi.

MUHOKAMA (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, chekish ichki organlarda nafaqat funksional, balki strukturaviy o'zgarishlarga ham sabab bo'ladi. Nikotin va boshqa

toksik moddalar qon orqali barcha a'zolarga yetib borib, hujayra darajasida zarar yetkazadi.

Chekishning uzoq muddatli ta'siri surunkali kasalliklar rivojlanishiga olib kelib, hayot sifatini pasaytiradi va erta nogironlikka sabab bo'lishi mumkin.

XULOSA (Conclusion)

Chekish ichki organlar kasalliklarining rivojlanishida muhim xavf omili hisoblanadi. Yurak-qon tomir, nafas olish, ovqat hazm qilish va endokrin tizim kasalliklarining oldini olishda chekishdan voz kechish muhim ahamiyatga ega. Aholi orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va chekishga qarshi profilaktik tadbirlarni kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (References)

World Health Organization. WHO Report on the Global Tobacco Epidemic. Geneva, 2023.

Kumar V., Abbas A., Aster J. Robbins Basic Pathology. Elsevier, 2021.

Guyton A., Hall J. Textbook of Medical Physiology. Elsevier, 2021.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Sog'lom turmush tarzi va zararli odatlar. Toshkent, 2022.

CDC. Health Effects of Cigarette Smoking. 2022.